

KIBRIS A ZINDAKI ÖZ TÜRKÇE KELİMELER AÇISINDAN DA ARCİK'İN DİLİ

Osman ERC YAS*

ÖZET

Kıbrıslı Türk araştırmacı yazar Kutlu Adalı tarafından Kıbrıs Türk köylüsünü anlatmak ve tanıtmak amacıyla kaleme alınan *Da arcık* adlı eser aracılığıyla, Kıbrıs a zındaki öz Türkçe kelimelerin genel Türkçe söz varlığı açısından kararlaştırılmasına dayanan bu çalışmada, ele alınan tüm öz Türkçe kelimelerin Türkçe Sözlük, Tarama Sözlüğü, Türkiye Türkçesi Aızlar Sözlüğü ve Özle tirme Kılavuzu yardımıyla açıklanması ve de erlendirilmesi yoluyla ortaya konulmuştur. Amaç, incelenen eserde geçmesine karşın Türkçe Sözlük'te dahi yer almayan farklı öz Türkçe yapıları gündeme getirmek ve tartışmalarını sağlamaktır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs Türk A zı, Öz Türkçe, Kutlu Adalı, *Da arcık*, Sözlükler.

PURE TURKISH WORDS IN TURKISH CYPRIOT DIALECT AND THE LANGUAGE OF THE DA ARCİK

ABSTRACT

The aim of the study, to examine the *Da arcık* in terms of pure Turkish words. The author, wrote this work in order to introduce the Turkish Cypriot villager. In this study, each word taken up, were compared Scanning Dictionary, Dictionary of Turkey Turkish Dialects, Purification Guide and General Turkish Dictionary. With this method, new words not used in Turkish, have been identified. The main purpose of the study, to provide discussion of these new words. Each new word is placed on the agenda, will contribute to the existence of the Turkish Language.

Keywords: Cyprus Turkish dialect, pure Turkish, Kutlu Adalı, *Da arcık*, Dictionaries.

Kıbrıs A zındaki Öz Türkçe Kelimeler Açısından Da arcık'ın Dili adlı bu çalışmada Kıbrıslı air, yazar ve gazeteci Kutlu Adalı'nın *Da arcık* adlı eserinin öz Türkçe kelimeler açısından incelenmesine dayanmaktadır. Adalı'nın *Da arcık*'tan başka 'Söyle i (1968), Çirkin Politikacı Pof, Hayvanistan, Sancılı Toplum, Köprü (1969), Aho (1970), Nasrettin Hoca ve Kıbrıs (1971)' adlı kitapları da yayımlanmıştır. Ayrıca, kamu görevlisiyken Kıbrıs'taki köyleri dolaşarak köy yaşamını gerçekçi çizgileriyle aktardığı Köy Raporları adlı çalışması da önemlidir. Kutlu Adalı, yazarlık yanında uzun yıllar devletin önemli kademelerinde de görev almış, ancak 6 Temmuz 1996 tarihinde saat 23.30 sıralarında evinin önünde otomatik bir silahtan kendisine yöneltilen kurullarla faili meçhul bir cinayetin kurbanı olmuştur. Adalı'nın 1963 yılında yayımlanan *Da arcık* adlı eseri, yazarın gezip dolaştığı köylerden bilgi ve malzeme toplamak, köyü ve köylüyü bütün cepheleri ile tanımak ve tanıtmak çabası ile kaleme alınmıştır.

açısından önemlidir. Adalı, köy ve köylüyü canlı bir ekilde yansıttı ı bu eserinde, o dönem için pek de yaygın olmayan öz Türkçe kelimeleri de kullanımı ve farklı bir üslup yaratmış tır. Eserin sonuna de in sürdürülen bu tutum, Türkiye’deki öz Türkçe kelimeleri kullanma e iliminin Kıbrıs Türk yazarlar üzerindeki etkisini göstermesi bakımından dikkate de erdir. Bilindi i üzere Türkiye’deki özle tirme çalı maları, hassas bir konu olması nedeniyle birçok tartışmaları da gündeme getirmi tir.¹ Da arcık adlı eserden seçilerek incelenmeye tabi tutulan öz Türkçe kelimeler, içerisinde geçti i cümleyle birlikte verilmiş tir. Çalı mada, incelenen her kelimenin bugünkü kullanım sıklı ı, tutunma derecesi gibi yönleri yanında özellikle 1978 yılında Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan Özle tirme Kılavuzu’nda yer alıp almadı ı da belirtilmiş ve her kelimenin Türkiye Türkçesi A ızları sözlü ündeki yeri ara tırılmış tır.² Bunun yanında, ihtiyaç duyuldukça TDK Tarama Sözlü ü’ne de ba vurulmuş tur. Kıbrıs Türk a zı, bilinen anlamda Türkiye Türkçesinin önemli bir a zı olmakla birlikte, Türkiye’deki geli melerden çok hızlı bir ekilde etkilenmektedir. Konu öz Türkçecilik ve bu ba lamda ele alınan kelime yapıları oldu undan, Kıbrıs a zındaki söz konusu geli melerin takibi önem arz etmektedir. Kıbrıs’ta konu ulan Türkçe, Türkiye’deki birçok yerel a ızla ortak özelliklere sahiptir. Söz konusu ortak yönler, söz varlı ı üzerinde yo unla makla birlikte, yapısal özellik ve vurgu benzerlikleri de dikkati çeker. Tanzimat döneminde ba layan toplum için sanat anlayı ı, Milli Edebiyat dönemiyle dilde sadele me olarak devam etmiş ve Cumhuriyet’in ilk yıllarında öz Türkçecilik ve özle tirme çalı maları ekinde ilerlemi tir. İlk zamanlar, Türkçe ile ip halka mal olmu yabancı kökenli kelimelere de in uzanan öz Türkçecilik cereyanı, zamanla hızını azaltmış tır. Bu yolla, dilde yerle mi yabancı sözcüklerle barı ılmış ve Türkçe ile en kelimelerin varlı ı kabul edilmiş tir. Bu yöndeki geli meler, Türkiye Türkçesinin Kıbrıs a zı üzerindeki yeni etki alanını olu turur. Bu etkinin Kıbrıs’ta büyük ölçüde ses getirdi i a ikardır. Ancak, Kıbrıs Türk halkı ile Türkiye halkı arasında gündelik ya am ve kültür alt yapısı yönünden farklılıklar bulunmaktadır. Nitekim ngiliz, Rum, Maronit ve Ermenilerle uzun yıllar iç içe ya amı olan Kıbrıs Türk halkı, kendi var olu kavgası ve kimli ini koruma gayesi çerçevesinde diline daima sahip çıkmış tır. Kimlik davası ba lamında sıkıca korunan dilin adı Türkçedir. Ancak bu dil, Rumca ve ngilizce kelimelerle bir hayli de i mi ve Osmanlıca hüviyetini koruması nedeniyle de ilginç bir yapıya bürünmüş tür. Kıbrıs’taki öz Türkçecilik cereyanı, i te böyle bir ortamda hayat bulmayı denemi tir. Hatta 1950-55 yıllarında Türkçe konu mayı bilmeyen Kıbrıslı Türklerin oldu u dü ünülürse³, söz konusu mücadelenin boyutu daha rahat anla ılabilir.

Kıbrıs a zında kullanılan birtakım öz Türkçe kelimeler ise, dilde özle tirme çalı malarından önceki dönemde Kıbrıs a zında korunan yapılar olarak gözükmemektedir. nceleme esnasında, kelimelerin bu yönlerine de de inilmiş tir. Gezi yazılarından olu an Da arcık adlı eserin yazarı Kutlu Adalı da, dönemin öz Türkçecilik hareketini benimsemi bir ki i olarak Türkçe kökenli kelimeleri kullanmaya özen göstermiş ve nispeten bu alı kanlı ı kazandırmaya çalı mış tır. Yazarın bilinçli olarak kullandı ı kelimeler arasında, Türkçe ile tirme çalı maları çerçevesinde türetilen yeni kelimeler olmakla birlikte, biraz önce sözü edilen Kıbrıslı Türklerin geçmi ten bu yana kullanımı oldukları öz Türkçe yapılar da bulunmaktadır.

Metinden seçilerek incelenmeye tabi tutulan kelimeler iki kısımda ele alınabilir. Birinci ayırım, bugün Türkiye Türkçesi ve Kıbrıs a zında yaygın olarak kullanılan ‘eder, gereç, olanak, çar ı (davet), konuk, gereksinim, yoksul, evren, kolluk, ta it’ gibi kelimelerdir. Tutunarak

¹ Osman Erciyas, ‘Özle tirme Çalı maları I ı nda Türk Dil Kurumu Özle tirme Kılavuzu; **Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**. 2010, Volume 5/3 Summer. Ss: 1187-1197.

² <http://tdk.gov.tr/tdkterim.gov.tr/ttas/>

³ Kutlu Adalı, **Da arcık I. Cilt**, İlk Kitabevi Yayınları, Lefko a: 1997.

yaygınla an bu kelimelerin üzerinde tekrar durulması gereksiz görülmektedir. nceleme için önem arz eden kelimeler, ikinci kısmı olu turan ve bugünkü standart Türkçede çok az kullanılan, hatta hiç kullanılmayan 'güngöre (pencere), tirge (masa), i yar (memur), usundan geçir- (aklından geçirmek), asıcıl (menfaatçi), anıklamak (hazırlamak), olucu (umut verici), yolcu arabası (otobüs)' vb. kelimelerdir.

Bugünkü ölçünlü Türkiye Türkçesi ve Kıbrıs a zında sıklıkla kullanılmayan ve birço u unutulmaya yüz tutmu bu yapılar, TDK Türkçe Sözlük, Türkiye Türkçesi A ızlar Sözlü ü, Tarama Sözlü ü ve Özle tirme Kılavuzu gibi önemli eserlerin 1 1 nda ele alınmı ve sırasıyla incelenmeye tabi tutulmu tur:

Güngöre 'Pencere' (Odanın kapı ile güngöre arasındaki duvarında ocak, damda da ocak deli i – baca de il- vardır.)⁴ Kıbrıs Türk a zında, nadiren kullanılan bu öz Türkçe kelime, Türkçe Sözlük, Türkiye Türkçesi A ızlar Sözlü ü, Tarama Sözlü ü ve Özle tirme Kılavuzu'nda yer almamaktadır. Günlük hayatta sıkça kullanılan Farsça kökenli pencere'ye alternatif olan güngöre, Kıbrıs a zındaki eski sözcüklerdendir. Bu gibi eski ve öz Türkçe kelimeleri önemli saymadaki amaç, dilde yerle mi yabancı kökenli kelimeleri dı lamak de il söz konusu kavramın dile getirilmesi yönündeki tercihleri artırmak olmalıdır.

Yarıcılık 'Ortaklık' (10-15 dönüm toprak icar eder, onu sürer eker, ya da ortakçılıkla, yarıcılıkla geçinir.)⁵ Türkçe Sözlük: Ürünü mal sahibiyile yarı yarıya bölme durumu. Bunun yanında kelimenin, A ızlar Sözlü ü'nde 'Yarıcılık, ortaklık' (Do u Trakya) anlamıyla geçerken Tarama Sözlü ü ve Özle tirme Kılavuzu'nda yer almadı ı görülür.

Tellim 'Daima, sürekli' (Köylerde topraklılarla topraksızlar arasında tellim çeki meler olur. Kimi köylerde okul, cami için böyle davranı lar görünüyorsa da ba lanan i tellim yarıda bırakılıyor.)⁶ Tarama Sözlü ü'nde delim biçiminde geçen ve 'çok, birçok, ziyade' anlamları verilerek zarf ve sıfat görevlerinde kullanılan bu sözcük, incelenen eserde yalnızca zarf göreviyle kullanılmı tır. Örnek cümleler, söz konusu kullanımı yansıtmaktadır. Kelimenin Anadolu a ızlarında tellim ve delim biçimleri kullanılmakta ve 'tüm, hep, çok' (zmir, çel) 'çok fazla' (Çankırı) anlamları öne çıkmaktadır. Türkçe Sözlük ile Özle tirme Kılavuzu'nda kelimeye rastlanmamı tır.

Koyak 'Vadi' (Kar ımızda koyak, tepe tepe kıyıya do ru uzanıyor.)⁷ Koyak Türkçe Sözlük ile Özle tirme Kılavuzu'nda aynı anlamla yer alır. Ayrıca, Anadolu a ızlarında sıklıkla kullanılan bu kelime, Tarama Sözlü ü'nde de aynı anlamda geçmektedir.

Yaymaç 'Radyo' (Birçok evde bataryalı yaymaç vardı. Köy kahvesinde, yaymacın ba nda toplanılır.)⁸ Kelime, bir dönem Türkiye'deki öz Türkçecilik hareketi çerçevesinde ortaya atılan yeni ve çok az kullanılan kelimelerdendir. Radyo'ya kar ılık türetilen yaymaç, söz konusu nedenlerden ötürü hiçbir sözlükte yer almamakla birlikte Özle tirme Kılavuzu'nda da yoktur.

Esenle me 'Selamla ma' (Esenle tik, çat pat Türkçe biliyordu.)⁹ Türkçe Sözlük'te 'birbirine selam vermek, selamla mak' anlamıyla geçen fiil, A ızlar Sözlü ü'nde 'bir ki i dertle mek, konu mak' (Isparta, Ordu); Tarama Sözlü ü'nde '1. Vedala mak, helalle mek 2.

⁴ Age, s.15.

⁵ Age, s.21.

⁶ Age, s.23, 63.

⁷ Age, s.42.

⁸ Age, s.46, 107.

⁹ Age, s.50.

Selamla mak, hâl ve hatır soru mak' anlamlarında geçer. Özle tirme Kılavuzu da benzer biçimde 'selamla mak' karılı olarak *esenle mek*'i önerir.

Sayrılık 'Hastalık' (Çokluk bu daylarda görülen bir *sayrılık*, Kıbrıs köylüsünün yüzünü buru turan ba ka bir ortaktır.)¹⁰ Kelime, Türkçe Sözlük, A ızlar Sözlü ü ve Tarama Sözlü ü'nde de 'hastalık' anlamında geçer. A ızlar Sözlü ü ile Tarama Sözlü ü'nde *sayruluk*, *sayruluk* biçimleri de görülür. Yazar ayrıca, günümüzde 'a ır hasta' biçiminde kullanılan birle ik kelimeyi, *a ır sayrı* ekinde kullanılmaktadır: Bütün bir kı , köyün dı na çıkmamak ne demektir? Besinleri bitiyordu. Kasabaya gitmeleri gerekiyordu. *A ır sayrıları* oluyordu.¹¹

Betik 'Kitap' (Din *betikleri* bile insan için zararlı böcekleri yok etmeyi zararlı bulmaz, günah saymaz. Çocuk okuyacak bir *betik*, bir dergi bulsa okuyamaz.)¹² Türkçe Sözlük, *betik* için 'yazılı olan ey, kitap, mektup' anlamlarını verir. Tarama Sözlü ü ile Özle tirme Kılavuzu'nda yer almayan kelime, A ızlar Sözlü ü'nde ba ka bir anlamda -soluk, rengini atmı (Konya, stanbul)- geçmektedir.

Çokluk 'Devamlı olarak, ekseri' (Köylüler eskiden *çokluk* okullarını da ö retmen evlerini de, camilerini de imece ile çalı arak yaparlardı. Her yerde oldu u gibi bu dedikodular *çokluk* çeki melere, kavgalara, küslüklere yol açar.)¹³ Türkçe Sözlük'te 'sık sık, çokça, çok kez, ço u' anlamlarında geçen bu zarf, A ızlar Sözlü ü'nde yer almamakla birlikte, Tarama Sözlü ü'nde '1. Servet, zenginlik. 2. Çok zaman, uzun zaman. 3. Çok, pek çok, birçok. 4. Kesret' anlamlarıyla verilir. Özle tirme Kılavuzu'nda ise, *çokluk*'un Arapça kökenli *ekseri* karılı nda önerildi i görülür. ncelenen eserdeki kullanım, Tarama Sözlü ü'nde yer alan 'çok zaman, uzun zaman' anlamındaki zarf göreviyle benzerlik gösterir.

Ya ı, Ya ılık 'Dü man, Husumet, dü manlık' (Ama gene özde köylülerin birbirlerinin malına, birbirlerinin canına karılı hiç yoktan giri tikleri, adına *ya ılık*, kıskançlık, çekemezlik denilen bir takım davranı ları en kötü yanıdır. E er süpürgeyi duvara ters dayarsa, ya kendisi ya da ailesi *ya ıların* saldırısına u rarmı .)¹⁴ Türkçe Sözlük *ya ılık* için 'dü manlık' anlamını verir. A ızlar Sözlü ü'nde, *ya ı* 'dü man' (Denizli, Bolu, Kars, Diyarbakır) biçimi yer alırken *ya ılık*'a rastlanmaz. Aynı kelime Tarama Sözlü ü'nde *ya ılık*, *ya uluk* 'dü manlık' ekinde yer alır. Özle tirme Kılavuzu ise, *husumet* karılı olarak 'ya ılık'ı önermi tir.

A ılama 'Zehirleme' (Rum Türk karı ık ya da çevreleri hep Rum olan köylerimizde de davar *a ılama* çok olmaktadır. Hatta köylerdeki ba ıbo köpekleri dilerse vurdurur, a ılatır.)¹⁵ 'Zehir ve zehirli ot' anlamlarında kullanılan *a ı*, Türkçe Sözlük ile A ızlar Sözlü ü'nde de geçmektedir. Tarama Sözlü ü'nde 'zakkum a acı' için *a u a acı*; 'öldürücü zehir' için *depeleyici a u* karılı ı yer alır. Özle tirme Kılavuzu da *zehir* karılı nda *a i*'yi önermi tir. Ancak, ba vurulan bu kaynakların hiçbirinde *a ılama* fiili yer almamaktadır. Günümüzde de çokça kullanılmayan bu fiil, Kıbrıs a zındaki farklı bir kullanımı göstermesi bakımından önemlidir.

Gönenli 'Rahat, müreffeh' (Kahvede miskin miskin oturan köylülerin hemen hepsi *gönenli*, tarlası olan, her mevsim bahçesinde çalı an köylüleri çekemez.)¹⁶ Türkçe Sözlük ile Özle tirme

¹⁰ Age, s.62.

¹¹ Age, 2000, s.24.

¹² Age, s.62, 79.

¹³ Age, s.63, 129.

¹⁴ Age, 1997, s.64; 2000, s.114.

¹⁵ Age, s.65, 120.

¹⁶ Age, s.66.

Kılavuzu'nda *gönençli* biçiminde geçen sözcük, 'gönenci, iyi bir hayatı olan, müreffeh' anlamındadır. A ızlarda bu anlamda bir kullanım mevcut de ildir. A ızlar Sözlü ü'nde toprakla ilgili olarak 'nemli, rutubetli tavlandırılmı ' anlamları geçer. Tarama Sözlü ü, *gönenli* biçimine yer vermemekle birlikte *gönenmek* fiilini 'nimete, refaha kavu mak, faydalanmak, mesut olmak, sevinmek, sevgi ba lamak' anlamlarıyla verir. Türkçe Sözlük'te de geçen ve 'mutlu, mesut olmak, rahat bir hayat sürmek, sevinç duymak, sevinmek, abat olmak' anlamları verilen *gönenmek* fiilinin örne i de incelenen eserde yer almaktadır: Köylünün uyanı ı koyu ülkülü, koyu ulusçu Denкта 'ı *gönendirme* .¹⁷ Konu u *gönendirmeye*, incitmemeye çalı ırdı.¹⁸

Asıclı 'Menfaatçi, çıkarıcı' (Evet, köyler çıkar arında ko an *asıclı* ki ilerın barındı ı yerlerdir. Bu çekememezli in nedeninin de gericilikle bir ili i i yoktur. Tümü ile bencilli e, *asıclılı a* dayanıyordu.)¹⁹ Türkçe Sözlük ile Özle tirme Kılavuzu'nda, 'ası veya asıclı' ile ilgili bir madde yer almamaktadır. Tarama Sözlü ü'nde *ası*, *assı*, '1.Yararlı, fayda, kar, kazanç, menfaat 2. Faiz' anlamlarında geçer. A ızlar Sözlü ü'nde *ası*, *asıg*, *assı* biçimleri 'fayda' anlamıyla verilir (Ankara, Elazı , Manisa). ncelenmeye tabi tutulan eserlerin hiçbirinde *asıclı* biçimine rastlanmamı tır.

Usundan gitmemek 'Aklından gitmemek, unutamamak' (Evler, yollar, ı ıklar, ta ıtlar, satıcılar bir an bile *usundan gitmez*)²⁰ Türkçe Sözlük'te 'unutamamak' anlamında 'akıldan çıkmamak' deyimini yer almaktadır. Türkçede deyimlere yönelik özle tirmenin pek fazla tercih edilmedi i bilinir. Bu ba lamda, herhangi bir kaynaktan yer almayan *usundan gitmemek* deyiminin özgün bir kullanım olarak de erlendirilmesi mümkündür.

Devinme, devini 'Hareketlilik, hal-hareket' (Bu kutlamalar köylerimizde bir *devinmeye*, bir uyanmaya yol açmı tır.)²¹ Türkçe Sözlük: 'Hareket'. Kelime, Türkiye Türkçesi A ızlar Sözlü ü'nde 'devinmek' olarak geçer ve 'hareket etmek, kıvıldamak, çırpınmak ve çabalamak' anlamları verilir. Tarama Sözlü ü'nde de benzer biçimde 'hareket etmek, u ra mak' anlamları yer alır. Özle tirme Kılavuzu'nda da 'hareket' anlamı verilir. Da arcık'ta geçen ve 'hal, hareket' anlamında kullanılan bir di er master alan sözcük ise *devini* 'tir: Kesik kesik konu tu, yorgun oldu u her *devini inden* belliydi.²²

Devingen 'Hareketli, cevval' (E er muhtar genç ise, *devingen* ise, bir de o söylev çeker.)²³ Devinmek fiiliyle kurulan sözcük, Türkçe Sözlük'te 'hareketli, müteharrik' anlamlarında geçer. Sözcü e A ızlar Sözlü ü ile Tarama Sözlü ü'nde rastlanmamı tır. Ancak özle tirme çalı maları bünyesinde olu turulan bu yeni sözcük, TDK Özle tirme Kılavuzu'nda 'müteharrik, dinamik; *mec.* cevval' anlamlarında geçer.

Salık verme 'Haber verme' (Evlere *salık verir* çocuklar: 'Bayram yarın dokuzda okulun bahçesinde...')²⁴ Türkçe Sözlük'te '1. Tavsiye etmek 2. Haber vermek' anlamlarında geçen deyim, Türkçe Sözlük'te de ifade edildi i üzere, eski kullanıma uygun olarak 'haber vermek' anlamıyla kullanılır. Tarama Sözlü ü'nde 'salık', 'haber' anlamında yer alır. Kelime, Türkiye Türkçesi a ızlarında da sıklıkla bu anlamda kullanılmaktadır (Van, U ak,

¹⁷ Age, s. 143.

¹⁸ Age, 2000, s. 42.

¹⁹ Age, 1997, s. 70; 2000, s. 30

²⁰ Age, s. 76.

²¹ Age, s. 78.

²² Age, s. 94.

²³ Age, s. 78.

²⁴ Age, s. 78.

Isparta, Bilecik, İstanbul, Artvin). Ancak Özle tirme Kılavuzu, ‘salık verme’ için yalnızca ‘tavsiye’ anlamını verir.

Yır ‘iir’ (Ardından çocuklar *yırlar* okur.)²⁵ Türkçe Sözlük: ‘1. Ezgi, türkü, na me 2. iir’. Kelime, A ızlar Sözlü ü’nde ‘1. Türkü, arki. Burdur, Van, Diyarbakır; 2. Ko uk. Edirne’ anlamlarında geçer. Tarama Sözlü ünde ‘ır, iru, yır’ biçimleri ‘na me, hava’ anlamıyla verilir. Kelimeye Özle tirme Kılavuzu’nda rastlanmamı tır. Çünkü ‘iir’ sözcü ü, Özle tirme Kılavuzu’nda ‘ko uk’ ekinde Türkçe tirilmi tir.

Tirge ‘Masa’ (Köylü, i te bu miniciklerin *tirgenin* üstüne çıkarak, yır okumasına biter. Köylüsü de kentlisi de güne in son ı ıkları gökte oynarırken, içki *tirgesine* oturmaktan, içkisini yudumlamaktan büyük bir be eni duyar.)²⁶ Masa anlamında kullanılan kelime, sık kullanılmayan yeni öz Türkçe kelimelerden oldu u için Türkçe Sözlük, Tarama Sözlü ü, Türkiye Türkçesi A ızlar Sözlü ü ve Özle tirme Kılavuzu’nda yer almamaktadır. Yazarın, Türkiye’deki öz Türkçecilik hareketinden etkilenerek kullandı ı tahmin edilen bu sözcük, Nurullah Ataç’tan yapılan alıntıda u ekilde geçmektedir: ‘Tinlerin (ruhların) yolu yordamıyla ça rılınca tirge (masa) ba ma se irtecek ü ü tüklerine varıncaya dek türlü nenlere (eylere) inanır, yırlarında (iirlerinde) olsun, düzeyitlerinde (nesirlerinde) olsun yaza ından (kaleminden) ne çıkmı sa hepsinde ölmez derin derin...’²⁷

De in ‘Kadar’ (Söktü ü zeytin a açlarının sayısı *de in* çukur kazmaya koyuluyor.)²⁸ Türkiye Türkçesinde sıklıkla kullanılan ‘de in’ edatı, örnekte geçen biçimlerde genel olarak ‘kadar’ ekinde görülmektedir.

yar ‘Görevli, memur’ (Cemal, ortaokuldan liseye, liseden *i yarlı a* geçti.)²⁹ Genel kullanımda pek fazla yer almayan sözcük, Türkçe Sözlük’te eski bir sözcük olarak ‘bir i le görevli olan kimse, görevli, memur’ anlamlarıyla verilir. Ayrıca sözcük, ‘i ’ kökünden türetilen yeni bir yapı oldu undan A ızlar Sözlü ü, Tarama Sözlü ü ve Özle tirme Kılavuzu’nda yer almamaktadır.

Yıldırıclık ‘Tedhi ve terör faaliyetleri’ (*Yıldırıclık* günlerinde köydeki Rumlar ile aralarında bir çarpı ma olmamı tır. Bir *yıldırıclık* ça ı ya anmı , bir yönetim de i ikli i olmu tu.)³⁰ Özle tirme Kılavuzu, ‘terör’ için *yıldırı* ve *yıldırma* biçimlerini önermi tir. Türkçe Sözlük’te ise, ‘yıldırma ve yıldırma’ biçimleri *gözda ı vermek* anlamıyla verilmi tir. Kelimeye A ızlar Sözlü ü ve Tarama Sözlü ü’nde rastlanmamı tır.

Ki i ‘nsan’ (Yol, öyle yakın bükümlü ki, daha birini dönmeden ötekisine dümen kırmaya yükümlü kalıyor, *ki i*.)³¹ Türkiye Türkçesinde sıklıkla kullanılan ‘ki i’nin, genellemelerde pek fazla tercih edilmedi i bilinir. O nedenle, örnek olarak verilen cümledeki kullanım ekli farklı olarak de erlendirilebilir. Yine aynı cümlede geçen ve ‘mecbur kalmak’ birle ik fiili yerine kullanılan *yükümlü kalmak* da, farklı bir yapı olarak de erlendirilmelidir.

²⁵ Age, s. 78.

²⁶ Age, s. 78, 104.

²⁷ Nurullah Ataç, *Diyelim-Söz Arasında*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2007, s. 110

²⁸ Kutlu Adalı, *age*, 1997, s. 82.

²⁹ Age, s. 82.

³⁰ Age, s. 93, 131.

³¹ Age, s. 94.

Ayakyolu ‘Tuvalet’ (*Ayakyolu* evlerin bahçesinde en uçtadır.)³² Türkiye Türkçesi A ızlar Sözlü ü’nde de ‘tuvalet, kenef’ anlamında geçen sözcük, Türkçe Sözlük’te de aynı anlamla yer almaktadır.

Gönülde ‘Arkada , dost, ahabap’ (Dayanamayıp köylü *gönülde ime*: ‘Bununla evler bal gibi gözetlenir’ dedim.)³³ Kelime, Türkçe Sözlük’te *gönülde* biçiminde geçer ve ‘duyguları aynı olanlardan her biri, candan dost’ anlamı verilir. A ızlar Sözlü ü’nde yer almayan kelime, Tarama Sözlü ü’nde ‘gö üilde ’ biçiminde geçer ve ‘ahbab, yakın dost’ anlamı verilir. Tarama Sözlü ü’nden hareketle 15. yy.da kullanıldı ı tespit edilen kelime, Özle tirme Kılavuzu’nda da yer almakta ve ‘ahbab’ın kar ılı ı olarak önerilmektedir.

Esrik, Esrikle mek ‘Sarho , sarho olmak’ (Ama kazı koz anlayan *esrikler*, konu dı ı sorularla ortalı ı karı tırdılar.)³⁴ Türkçe Sözlük’te *esrik* ‘sarho ’ anlamında, *esirmek* ise, ‘sarho olma i i’ anlamında yer alır. Aynı anlam A ızlar Sözlü ü’nde de (Çorum, Tokat, Ankara) yer alır; ancak ‘sarho olmak’ anlamında *esirmek* (Eski ehir, Bolu, Ankara) biçimi görülür. Tarama Sözlü ü’nde *esrik, esrük, esirik* biçimleri ‘1. Sarho 2. Deli, meczup 3. Kızgın, öfkeli’ anlamlarında; *esirmek, esirmek* ise ‘1. Sarho olmak, aklını kaybetmek, delirmek, kendinden geçmek. 2. Azgınla mak, sertle mek, çok kızmak’ anlamlarında geçer. Özle tirme Kılavuzu, fiil eklini almamakla birlikte aynı kelimeyi ‘sermest’ kar ılı ı olarak önerir. Nitekim *sermest* de aynı anlama (sarho) kar ılık gelmektedir.

Ünlemek ‘Seslenmek’ (‘Ulen herif ni’ diyorsun öyle?’ diye *ünlemi* . ‘Ulan Hüsnü çık bak pencereden’ diye *ünler*.)³⁵ *Ünlemek* Türkçe Sözlük’te ‘1. Yüksek sesle ça ırmak 2. Yüksek sesle bildirmek’ anlamlarıyla verilir. A ızlar Sözlü ü, aynı kelime için birçok anlam yanında *ça ırmak, seslenmek* (Isparta, U ak, Manisa, Kütahya, Çorum, Balıkesir, çel) anlamlarını verir. Kelimenin, Tarama Sözlü ü’nde *ündemek, indemek, ünlemek, ünnemek* biçimlerinde ‘seslenmek, ça ırmak, davet etmek’ anlamlarıyla geçti i görülür.

Ayak topu ‘Futbol’ (Köylerimize *ayak topu* yeni girmi tir.)³⁶ Kelime, Türkçe Sözlük ve Özle tirme Kılavuzu’nda aynı anlamla yer almaktadır. Yeni türetilen bir kelime olan *ayak topu*’na, A ızlar Sözlü ü’nde rastlanmamı tır.

Cırlamak ‘Oyunda mızıkçılık etmek’ (‘Ben oynamam o lum, *cırladım*’ der.)³⁷ Tabiat taklidi bir sestense olu tu u görülen bu kelimenin, anlam geni lemesine u rayarak ‘oyunda mızıkçılık etmek, sorun çıkarmak’ anlamında kullanıldı ı görülür. Ancak Türkçe Sözlük’te, kelimenin özüne ba lı kalınarak sadece ‘ince ve usandırıcı ses çıkarmak’ anlamının verildi i görülür. A ızlar Sözlü ü’ne bakıldı ında ise, temel anlam (ince ses çıkarmak) yanında ‘oyunda mızıkçılık etmek’ (Aydın, Elazı , Ni de, Kıbrıs) anlamının geçti i de görülmektedir. Kelimeye Tarama Sözlü ü ve Özle tirme Kılavuzu’nda rastlanmamı tır.

m ‘ aret’ (Gerektikçe de ellerle, parmaklarla, kollarla çirkin *imler* yapılır.)³⁸ Günümüz Türkiye Türkçesinde pek yaygın olmayan bir kullanımla görülen *im* sözcü ü, Türkçe Sözlük, A ızlar Sözlü ü, Tarama Sözlü ü ve Özle tirme Kılavuzu gibi eserlerin tümünde ‘i aret’

³² Age, s. 98.

³³ Age, s. 98.

³⁴ Age, s. 98.

³⁵ Age, s. 103, 124.

³⁶ Age, s. 105.

³⁷ Age, s. 106.

³⁸ Age, s. 107.

karılıklı olarak geçmektedir. Türkiye Türkçesinde *i aret etmek* ekinde kullanılan yapı, burada *imler yapılır* ekinde farklı olarak kullanılmıştır.

Tutulmu katil ‘Kiralık katil’ (Nereye kaçacaksınız? *Tutulmu katiller...*Muhtarın köpekleri...) ³⁹ Ölçünlü Türkiye Türkçesinde ‘bir kimseyi öldürmek için bir başkası tarafından tutulan kimse’ anlamında kullanılan *kiralık katil*, yukarıdaki örnekte Türkçeyle tirilerek farklı bir yapıya dönüştürülmüştür. *Tutulmu katil* kullanımını, günümüz Kıbrıs’ta pek yaygın değildir.

Yolcu arabası ‘Otobüs’ (Muhtar’ın otobüsünün *yolcu arabası* vardı. Her gün kente köylüleri götürüp getiriyordu.) ⁴⁰ Türkiye Türkçesinde ‘yolcu taşıyan, motorlu, büyük taşıt’ anlamında kullanılan İngilizce kökenli *otobüs*, günümüz Kıbrıs’ta da kullanılmaktadır. Ayrıca Kıbrıs’ta, yine İngilizce kökenli *bas* (< İng. bus) sözcüğü, ‘otobüs’ anlamında kullanılmaktadır. Örnekte geçen ve ‘otobüs’ yerine kullanılan *yolcu arabası* sözcüğü ise, Türkçe Sözlük’te yer almamakla birlikte, incelenen diğer eserlerde de görülmektedir.

Özde ‘Aynı, benzer’ (*Özde* suçlamalar, *özde* kullandıklarımız sürüp gitti.) ⁴¹ Özle tirme Kılavuzu’nda ‘aynı, identik’ karılıklı olarak önerilen ve yeni nesil öz Türkçe kelimelerden olan *özde*, Türkçe Sözlük’te de ‘her türlü nitelik bakımından eşit olan, ayırt edilemeyecek kadar benzer olan, aynı’ anlamında geçer. Yeni türetilen bir yapı olmasına karşın, 1963 yılında Kıbrıslı Türk yazar Kutlu Adalı tarafından sıkça kullanılmış olan *özde* sözcüğü, Türkiye Türkçesi Aızlar Sözlüğü ile Tarama Sözlüğü’nde yer almamaktadır. Ancak bu kelimeye benzer bir yapıda olan *gönülde* sözcüğü, eski öz Türkçe kelimelerin yer aldığı Tarama Sözlüğü’nde geçmektedir (*bk. gönülde*). Dolayısıyla, *özde* yapısına benzeyen bu tip yeni öz Türkçe kelimeleri, Türk dilinin köklü geçmişi bakımından deşlendirmek gerekir.

Beti ‘ekil, biçim’ (Fakat köyün gerçek derterleri, gerçek sorunları ile uğraşmadı. Çeşitli meler gene *özde betide*, akıp gitti! Su gene *özde betide* kullanıldı! 500 dönüm tutan tepelik topraklar düzle tirilip iken duruma getirilmedi. Daha önce yazdığımız Çamlıca köyüne de inen yer adları bu *erit* içinde *özde betide* Yayvan Dere’ye doğru gidiyor.) ⁴² Türkçe Sözlük’te ‘resim ve heykel sanatlarında varlıkların biçimi’ anlamında geçen sözcük, Aızlar Sözlüğü’nde ‘mektup, yazı (Kır ehir)’ ekinde farklı bir anlamla görülür. Günümüzde, örnekteki gibi ‘ekil, biçim, tarz’ anlamlarında pek kullanılmayan *beti* sözcüğü, Tarama Sözlüğü ile Özle tirme Kılavuzu’nda yer almamaktadır.

Kıya ‘Cinayet’ (Kıbrıs’ın her köyünde *kıya* olur. Ama en alçakça, en korkunçça iken *kıyalar*, daha çok da lık bölgelerdeki köylerde görülür.) ⁴³ Türkçe Sözlük ile Özle tirme Kılavuzu’nda aynı anlamda geçen sözcük, Aızlar Sözlüğü’nde yer almamaktadır. Tarama Sözlüğü’nde ise, *kıya* sözcüğü için ‘kıyasıya, sert’ anlamı verilir.

Öldürmen ‘Katil, e kıya’ (Kıbrıs’ta en çok ad yapımı, Baf köylerine korku salması, kollu u yıllarca uğraştıran en ünlü *öldürmenler* Hasan Bulliler’dir. Hasan Bulliler’den daha insafli olan Mida ise, kollu u onlardan daha çok uğraştıran ünlü bir *öldürmendir*.) ⁴⁴ Türkçe Sözlük, Aızlar Sözlüğü ve Tarama Sözlüğü’nde yer almayan kelime, Özle tirme Kılavuzu’nda

³⁹ Age, s. 111.

⁴⁰ Age, s. 112.

⁴¹ Age, s. 117.

⁴² Age, s. 119, 159.

⁴³ Age, s. 122.

⁴⁴ Age, s. 122.

öldüren olarak geçer ve 'katil' karılıklı verilir. Türkçe Sözlük ise, benzer anlama yönelik olarak *öldürücü* biçimini verir.

Arı yürekli 'Temiz yürekli' (Köylerimizin bunlardan yoksun olacağını sanmak için ise, ki inin çok arı yürekli olması gerekir.)⁴⁵ Türkçe Sözlük'te aynı anlamla *temiz yürekli* ekinde geçen sözcük A ızlar Sözlüğü, Tarama Sözlüğü ve Özle tirme Kılavuzu'nda yer almamaktadır. Ancak, Özle tirme Kılavuzu, *temiz* ve *kalp* sözcüklerini ayrı ayrı ele almıştır. Tarama Sözlüğü'nde ise, 'saf kalpli, temiz yürekli' anlamları için *açuk gönüllü* ifadesi yer almaktadır.

Bay 'Zengin' (Zübükler daha çok *bayların*, akların, 'kudret sahiplerinin' gölgesinde dolandıkları için, bu soruları yanıtlamak güç de ildir.)⁴⁶ Türkçe Sözlük'te *bay* için 'parası, malı çok olan, zengin (kimse)' anlamı verilerek eski bir sıfat olduğu belirtilir. A ızlar Sözlüğü'nde de aynı anlamla geçen sözcük, Tarama Sözlüğü'nde '1. Zengin, müstahni 2. Ulu, kibar, asil 3. Temiz' anlamlarıyla verilir. Ele alınan örnekte de 'zengin' anlamında kullanılan sözcük, Özle tirme Kılavuzu'nda yer almamaktadır. Fakat Kılavuz'da, 'zengin' sözcüğü için *varsıl* ve *varlıklı* karılıkları önerilmiştir.

Günce 'Gazete' (Telefondan bir gömlek daha alı, dedikodu yapan kadına da köylü, gündelik bir *güncemizin* adını taktı: Bozkurt!)⁴⁷ *Günce* sözcüğü, Türkçe Sözlük'te 'günlük' ekinde farklı bir anlamla yer almaktadır. Tarama Sözlüğü ile Özle tirme Kılavuzu'nda bulunmayan sözcük, A ızlar Sözlüğü'nde 'gazete (Antalya)' anlamıyla geçer. Türkiye'nin Antalya bölgesi ile Kıbrıs arasında bu yönde bir etkileşim olabileceği düşünülebilir. Nitekim ele alınan örneklerin yazarı Kutlu Adalı'nın uzun yıllar boyunca Antalya'da yaşadığı bilinmektedir.

Söylev vermek, söylev çekmek 'Nutuk vermek, nutuk çekmek (atmak)' (Ki iyi etkileyen, ki iyi saran, tatlı bir konu ması vardı. Saatlerce *söylev verir*, dinleyenler susmasını istemezdi. Gedikolu, köylüye bir *söylev* daha *çekt*.)⁴⁸ Türkçe Sözlük'te *nutuk vermek* birle ik fiili, 'bir konuda özel olarak hazırlanıp konuşmak' anlamıyla geçer; ancak *söylev vermek* biçimine rastlanmaz. Aynı ekilde *nutuk çekmek* yapısı da 'uzun, sıkıcı bir konuşma yapmak veya özden yoksun bir söylev vermek' anlamında geçer. Ele alınan cümlelerde, aynı anlamda kullanılan bu birle ik yapı, Türkçe Sözlük'te ayrı ayrı anlamlandırılmıştır. Tarama Sözlüğü ile A ızlar Sözlüğü'nde yer almayan bu kelimenin, Özle tirme Kılavuzu'nda, sadece *söylev* ekinde isim haliyle geçtiği ve 'nutuk, hitabe' karılığında önerildiği görülür.

Ulusçu, ülkülü 'Milliyetçi, idealist' (Köylünün uyanık koyu *ülkülü*, koyu *ulusçu* Denktaş'ı gönendirmiş. Çünkü eski ö retmen köyden alınmış, yerine *ülkülü* bir ö retmen atanmıştı.)⁴⁹ Günümüzde pek kullanılmayan, ancak Türkçe Sözlük ile Özle tirme Kılavuzu'nda aynı anlamda yer alan *ulusçu* sözcüğü ünün eksiz hali, Tarama Sözlüğü'nde geçmekte ve 'a ıret, halk, millet, kavim' anlamı verilmektedir. A ızlar Sözlüğü de *ulus* için 'göçebe (Çanakkale), oba (Maraş), a ıret, kavim (Zmir)' anlamlarını verir. Türkiye Türkçesinde söz konusu anlama yakın olarak *milliyetçi* veya *ulusalcı* biçimleri kullanılmaktadır. 'dealist' anlamında kullanılan *ülkülü* ise, ölçünlü Türkiye Türkçesinde *ülkücü* biçiminde kullanılmakta ve 'bir ülkeye çıkar gütmenden bahsilen, idealist' anlamına gelmektedir. Yer

⁴⁵ Age, s. 127.

⁴⁶ Age, s. 127.

⁴⁷ Age, s. 129.

⁴⁸ Age, s. 141, 143.

⁴⁹ Age, s. 143, 145.

yer ‘idealist’ anlamında *ülküci* biçimini de tercih eden yazar, ayrıca ‘milliyetçi’ anlamında Arapça kökenli *millicilik* sözcü ünü de kullanmaktadır: yi izler bırakanlar, görevlerini yapanlardır, *ülküci* olanlardır. Kimi köylü, ö retmenin *millicili ine* vurgundur.⁵⁰

A evi ‘Mutfak’ (Evdeki e yaları ile *a evi* takımlarını yeniliyor. Odun yerine gaz oca ı ile yemek pi iriliyor. Gaz ile i leyen buzdolabı alıyorlar. Bakır kap yerine porselen tabak kullanılıyor.)⁵¹ Türkçe Sözlük’te, *a evi* için ‘1. Lokanta 2. Yoksullara parasız yemek yedirilen veya da ıtılan yer, a hane 3. Dü ün ni an vb. toplantılarda, verilecek yemekleri hazırlamak için geçici olarak mutfak olarak kullanılan yer 4. Tekkelerde yemek pi irilen yer’ anlamları verilir. Fakat, ‘mutfak’ anlamında *a hane* sözcü ü yer almaktadır. A ızlar Sözlü ü’nde de *a evi* için yaygın bir kullanım olarak ‘mutfak (Isparta, Zonguldak, Konya...) ve lokanta (Kocaeli, Elazı)’ anlamları geçer. Özle tirme Kılavuzu’nda bulunmayan kelime, Tarama Sözlü ü’nde *a evi*, *a oca ı*, *a damı* biçimlerinde geçer ve ‘matbah (mutfak)’ anlamı verilir.

Olucu ‘Geli meye müsait, umut verici’ (Bir ö retmen hafta sonu tatilinde köyden kaçıyor, o ö retmen *olucu* de ildir.)⁵² Kıbrıs Türk a zında, özellikle ‘umut verici’ anlamında sıkça kullanılan bu kelime, Türkçe Sözlük’te bulunmamakla birlikte Özle tirme Kılavuzu ile Tarama Sözlü ü’nde de yer almamaktadır. Fakat, kelimenin Türkiye Türkçesi A ızlar Sözlü ü’nde *olucu* (Ni de), *oldacı* (Adana, çel), *oldaç* (Adana, Antalya), *olguçlu* (Aydın) biçimlerinde yer aldı ı ve hepsinde de ‘ i man, büyüme, geli meye elveri li olan’ anlamında kullanıldı ı görülür.

Anıklamak ‘Hazırlamak’ (Ö retmen, ngiliz devrinde iken bir müsamere *anıklamı* .)⁵³ Günümüz Kıbrıs a zında pek kullanılmayan ve Özle tirme Kılavuzu’nda da yer almayan sözcük, Türkçe Sözlük ile Tarama Sözlü ü’nd

liyafodez kilisesinin papazı, A era'ya gelerek bu sulu *bitek* topraklarda gezinir.)⁵⁶ Özle tirme Kılavuzu'nda yer almayan sözcük, Türkçe Sözlük ile A ızlar Sözlü ü'nde (Afyon, Zonguldak, Mara , Hatay...) 'verimli' anlamında geçmektedir. Tarama Sözlü ü ise, *bitek* için 'bitki biten yer' anlamını vermektedir.

Od 'Ate ' (Gece bostanda *od* yakmı , darı kızartmı tık.)⁵⁷ Türkçe Sözlük, Tarama Sözlü ü ve A ızlar Sözlü ü (Artvin, Diyarbakır) gibi eserlerin tümünde 'ate ' anlamında geçen sözcük, Özle tirme Kılavuzu'nda yer almamaktadır. *Od* sözcü ü, yazar tarafından birle ik yapılarda da kullanılmı tır: Gün gelmi babaları aynı, anaları ayrı olan karde ler sevi meye, *gençlik odu* ile bilmeyerek temiz günahlarını i lemeye ba lamı lar!⁵⁸ Tarama Sözlü ü'nde de görüldü ü üzere, 13. yüzyıldan beri kullanılmakta olan bu Türkçe sözcü ün unutulmaması, dikkate de erdir.

Konukluk 'Misafirlik' (Dördüncüsü; Baf ilçesinin Aktepe köyündeki konuklukta güzel bir gece geçiri im.)⁵⁹ Türkçe Sözlük'te 'konuk olma durumu, misafirlik' anlamında geçen kelime, Özle tirme Kılavuzu'nda da 'misafirlik' kar ılı nda önerilmı tir. *Konukluk* sözcü ü, Tarama Sözlü ünde '1. Misafirlik 2. Ziyafet'; A ızlar Sözlü ü'nde ise 'dü ünden sonra kız evinin damat tarafına verdi i yemek (Sivas, Kırklareli)' anlamlarında geçmektedir.

Nen 'ey' (Köylü ile esenle ir, kahveciden bir *nen* ister.)⁶⁰ Türkçe Sözlük ile Tarama Sözlü ü'nde yer almayan ve Arapça kökenli 'ey' kar ılı nda kullanılan *nen* kelimesi, A ızlar Sözlü ü'nde '1. Ninni (Adana), 2. Niye (Gaziantep), 3. le (Gaziantep, Sivas)' anlamlarında e sesli olarak geçer. Özle tirme Kılavuzu ise, 'ey' kelimesi kar ılı nda *nesne*'yi önermi tir.

Andaç 'Hatıra' (Yastı ın içinde para vardır. Genç bu yastı ı da *andaç* olarak saklar, ya da elinde yastık gider, gelinle güveyiyi kutlar, yastı ı güveyiye verir.)⁶¹ A ızlar Sözlü ü'nde 'hatıra, hediye, arma an (Manisa, Yozgat, Ni de, Antalya...)' anlamında yaygın bir kullanım alanına sahip oldu u görülen kelime, Türkçe Sözlük'te '1. Ajanda 2. Anı, yadigar' anlamlarında geçer. Özle tirme Kılavuzu da benzer ekilde 'ajanda ve yadigar' kar ılı ı olarak *andaç*'ı önerir.

Açacak 'Anahtar' (Köy çocukları da *açacakların* içine kibrit ba ı koyarak anahtar patlatırlar.)⁶² Ölçünlü Türkiye Türkçesinde pek kullanılmayan, ancak a ızlarda sıklıkla görülen *açacak* kelimesi, '1. Anahtar 2. Kalem açaca ı' anlamlarına gelmektedir. Türkçe Sözlük ile Özle tirme Kılavuzu, 'anahtar' anlamında *açar* sözcü ünü verirken Tarama Sözlü ü ise, aynı anlamla ilgili olarak *açgu* sözcü ünü içermektedir.

Yitmek 'Kaybolmak' (Ama bu gizleme güven verici miydi? Para *yitmesi* olmaz mıydı?)⁶³ Ölçünlü dilde pek fazla tercih edilmeyen kelime, a ızlarda 'kaybolmak' manasıyla yaygın ekilde kullanılmaktadır. Kelimenin Türkçe Sözlük, Tarama Sözlü ü, A ızlar Sözlü ü ve Özle tirme Kılavuzu gibi önemli eserlerde de yer aldı ı tespit edilmi tir.

⁵⁶ Kutlu Adalı, *age*, 2000, s. 31, 132.

⁵⁷ *Age*, s. 43.

⁵⁸ *Age*, s. 98.

⁵⁹ *Age*, s. 44.

⁶⁰ *Age*, s. 45.

⁶¹ *Age*, s. 51.

⁶² *Age*, s. 63.

⁶³ *Age*, s. 64.

Eslek ‘Ba kasının buyruk ve dileklerini yerine getiren, söz tutan, yumu ak ba lı, itaatli, muti’ (Yanında besledi i bütün varlıklar, onun en büyük, en de erli, en *eslek* yardımcılarıdır.)⁶⁴ Türkçe Sözlükte de aynı anlamla geçen sözcük, Özle tirme Kılavuzu’nda benzer ekilde ‘muti’ kar ılı ı olarak önerilmi tir. A ızlar Sözlü ü’nde ‘1. Söz tutan, yumu ak ba lı (Ordu, Trabzon, Rize), 2. Çalı kan, gayretli (Gümü hane, Rize), 3. Atılğan, çevik (Rize, Erzurum)’ anlamlarıyla geçen *eslek* biçimine Tarama Sözlü ü’nde rastlanmaz; ancak eserde söz konusu anlamla ilgili olarak *uyaca* kelimesi geçmektedir.

Ö seyın ‘Elbette, mantıken’ (*Ö seyın* her köylünün kendine göre bir övünmesi vardır. te kızına yaptı ı çeyizle övünen bir baba. Her köy için bir doktorun görevlendirilmesi *ö seyın* saçma bir görü tür.)⁶⁵ Türkçe Sözlük, Tarama Sözlü ü ve Özle tirme Kılavuzu’nda yer almayan kelime, A ızlar Sözlü ü’nde geçmekte ve ‘olur, elbette (Kütahya)’ anlamına gelmektedir. Eski dilde ‘akıl’ manasına gelen *ö* ismine getirilen –sA yapım eki ile vasıta durumu ekiyle olu turuldu u dü ünülen kelimenin, ‘mantıken’ anlamı da dikkate alınmalıdır.

Kura ‘ irket’ (Köylü denen bu madenin gerek örgütlere, gerek kurumlara, gerek *kura lara* gerekse bireylere yaptı ı yardımı, deste i örneklerle de anlatabiliriz.)⁶⁶ Örnek cümlede ‘ irket’ anlamında geçen yeni türetilmi bu sözcü e, incelenmeye tabi tutulan eserlerin hiç birinde rastlanmamı tır. Özle tirme Kılavuzu, ‘ irket’ için *ortaklık* sözcü ünü önermi tir.

Büküm ‘Viraj, dönemeç’ (Bu bölgedeki köylerin yolları dardır, uçurumludur, sert *bükümlüdür*.)⁶⁷ A ızlar Sözlü ü’nde de belirtildi i gibi, *büküm* sözcü ü ‘dönemeç, viraj’ manasıyla Kıbrıs’ta kullanılmaktadır. ‘Dönemeç’ anlamıyla ilgili A ızlar Sözlü ü’nde *bük* (Afyon, Bolu, Artvin, Antalya...) ekli de geçmektedir. Türkçe Sözlük ise, aynı anlamla ilgili olarak *bük* ve *büküm* ekilerini vermektedir. Kelime, günümüz Kıbrıs a zında sıklıkla kullanılmaktadır.

Taplamak ‘Kabul etmek, benimsemek’ (Atatürk devrimlerini bütün Kıbrıs Türkleri hiçbir baskıya hiçbir yasaya gereksinim duymadan *tap-s-lamı lardır*.)⁶⁸ Örnek cümlede, ‘tapsamak’ ekinde yanlı yazıldı ı tahmin edilen kelimenin do ru biçimi *taplamak*’tır. Türkçe Sözlük ile Özle tirme Kılavuzu’nda yer almayan sözcük, A ızlar Sözlü ü’nde ‘1. Saptamak (Kayseri) 2. Kestirmek (Mara , Ankara, çel, Adana) 3. Bir i in olabilece ine inanmak, akılı yatmak (Yozgat) 4. Sahip çıkmak, malımsımak (Ni de)’ anlamlarıyla geçer. Ele alınan örnekteki ‘kabul etmek, onaylamak, sahiplenmek’ anlamıyla Türkiye Türkçesi a ızlarında kullanılan *taplamak* fiili, Tarama Sözlü ü’nde de ‘razı olmak, kabul etmek, istemek, muvafık görmek’ anlamlarıyla yer almaktadır.

Nite ‘Nasıl’ (Devrimlere kar ı bir gerici, Kıbrıs’ta *nite* olur da köprü ba ları kurar? *Nite* olur da böyle bir din adamına para toplanır, avucuna tut edilir?)⁶⁹ Türkçe Sözlük ile Tarama Sözlü ü’nde de aynı anlamla yer alan ve eski bir kullanıma örnek olan *nite* yapısı, Özle tirme Kılavuzu ve A ızlar Sözlü ü’nde bulunmamaktadır.

Sinlik ‘Mezar’ (Atatürk devrimlerinden önce do mu birçok Kıbrıslı Türk köylü, çar aflarını *sinli e* de in götüreceklerdir.)⁷⁰ Kelime, Türkçe Sözlük’te aynı anlamla geçmektedir. Özle tirme Kılavuzu’nda yer almayan *sinlik* sözcü ü, A ızlar Sözlü ü’nde de ‘mezarlık

⁶⁴ Age, s. 69.

⁶⁵ Age, s. 71, 167.

⁶⁶ Age, s. 75.

⁶⁷ Age, s. 81.

⁶⁸ Age, s. 99.

⁶⁹ Age, s. 101.

⁷⁰ Age, s. 101.

(Adana)' manasıyla verilir. Tarama Sözlü ü'nde ise, 'mezar ve mezarlık' için *sinle* sözcü ü yer almaktadır.

Yol 'Defa, kez' (Tam 101 *yol* hu denir hem de tespîh çekilir, hem de çılgınca, bizim dilimizce delice dövünülür! Ama bir yol i leri ters gitmi , yakınmalarına kulak bile verilmemi ti.)⁷¹ Halk dilinde kullanılan bir sözcük ekinde ifade edilen ve 'defa, kez' anlamıyla Türkçe Sözlük ile Özle tirme Kılavuzu'nda yer alan kelimenin Anadolu a ızlarındaki kullanımı da yaygındır. Tarama Sözlü ü'nde ise, *yol* kelimesinin söz konusu anlamına rastlanmamı tır.

Devri 'Ertesi' (Ne *devri* gün ne de bir ba ka gün köylüleri göremedim. Çileden çıkar çıkmaz *devri* gün topra a girdi zavallıcık! *Devri* gece ya da birkaç gece sonra bir yoksulun bahçesi alan talan edilir.)⁷² Türkiye Türkçesi A ızlar Sözlü ü'nde *devri* (Kırklareli) ve *devrisi* (Isparta, Kütahya, Erzincan, Hatay, Konya...) ekinde geçen ve 'ertesi' anlamına gelen *devri* sözcü ü, Türkçe Sözlük'te *devrisi* olarak geçer ve 'bir sonraki, ertesi (gün, hafta, ay, yıl)' anlamı verilir. Özle tirme Kılavuzu ile Tarama Sözlü ü'nde kelimeye rastlanmamı tır.

Gergi 'Perde' (A a ıda bir tiyatro sahnesinin *gergisi* gibi büzgülü kayaların, pilili etek görüntülerinin, do rusu do a !ftakelimesinin söz konusu anlamına rastW n100.0eti

KAYNAKLAR

- ADALI Kutlu, **Da arcık I. Cilt.** İlk Kitabevi Yayınları, Lefko a 1997.
- _____, **Da arcık II. Cilt.** İlk Kitabevi Yayınları, Lefko a 2000.
- ATAÇ Nurullah, **Diyelim-Söz Arasında.** Yapı Kredi Yayınları, stanbul 2007.
- ERC YAS Osman, “Özle tirme Çalı maları I ı ında Türk Dil Kurumu Özle tirme Kılavuzu”, **Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 5/3, Summer 2010, ss. 1187-1197.
- _____, **Açıklamalı Kıbrıs Türk Yer Adları Sözlü ü,** Ate Basımevi, Lefko a 2010.
- PARLATIR smail, **Osmanlı Türkçesi Sözlü ü,** Yargı Yayınevi, Ankara 2009.
- Türkçe Sözlük,** Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005.
- Özle tirme Kılavuzu,** Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1978.
- Yeni Tarama Sözlü ü,** Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1983.